повинні зберігатися в фізкабінеті Все це важливо в виховному відношенні. Висловлені вимоги до позакласної роботи є одночасно і принципами її організації: суспільно корисна спрямованість роботи, широка популяризація, обов'язковість і ретельність виконання будь-яких завдань.

6. Нарешті, слід сказати, що позакласна робота принесе найбільшу користь в тому випадку, якщо буде служити інтересам всіх учнів. Тому планувати її слід разом і в зв'язку з плануванням навчальної роботи. Органічний зв'язок позакласної роботи з навчальною також є одним з принципів її організації [5].

Висновки. Правильно організована позакласна робота може дуже вплинути на формування особистості учнів, на розвиток їх самостійності, ініціативи і творчих здібностей. Схильність учнів до моделювання, конструювання, винахідництва загальновідома. Спираючись на неї, учитель фізики може успішно вирішувати завдання політехнічного навчання та профорієнтації учнів. На позакласних заняттях учні вчаться роботі з літературою, вмінню самостійно отримувати необхідні дані і поповнювати свої знання До теперішнього часу склалося чимало різних форм організації позакласної роботи. Це і традиційні фізичні та фізико-технічні гуртки, вечори, доповіді та реферати учнів, олімпіади та конкурси, виставки з фізики і техніки, випуск стінних газет, організація позакласного читання, демонстрація навчальних і науково-популярних кінофільмів, позапрограмні екскурсії, а також порівняно нові форми - «декади фізики», конференції, фізичні «бої», фізичні «вогники» та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Атаманчук П. С. Інноваційні технології управління навчанням фізики : монографія / Атаманчук П. С. – Кам’янець-Подільський : Кам’янець Подільський державний педагогічний університет, інформаційно видавничий відділ, 1999. – 174 с
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н.М. Бібік та ін.; під заг.ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
3. Засєкіна Т. М.,Засєкіна Д. О. Визначення структури предметної компетентності учнів з фізики у 7-9 класах. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару, 3 квіт. 2014 р. К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України. 2014. Ч.1. С. 364–370.
4. Ткаченко О. К., Федьович М. В., Моргун Г. В. Позакласна робота з фізики: Навчальний посібник для фізичних спеціальностей. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 198 с.
5. Браверман Э.М. Внеклассная работа по физике: содержание и методика проведения: Метод. пособие для проф.-тех. Училищ. – М.: Высш. Шк., 1990. – с.191

Богач Ілона
Науковий керівник – доц. Кравчук Василь

МНОГОЧЛЕННА АПРОКСИМАЦІЯ ФУНКЦІЇ У = LOG$_A$(1 + X)

Для вивчення реальних явищ і процесів природи доволі часто використовують їх математичний опис (математичну модель). У ролі математичних моделей можуть, зокрема, виступати диференціальні та інтегральні рівняння. Оскільки знайти точні розв’язки таких рівнянь вдається не завжди, то виникає потреба в пошуку наближених розв’язків.

Для наближення многочленами функцій, які є розв’язками задачі Коші для лінійного диференціального рівняння з многочленними коефіцієнтами, можна використати *апроксимаційний* метод (*A*-метод), розроблений В. К. Дзядиком [1]. Цей метод зручний тим, що для наближення функції достатньо знати лише те, що вона є розв’язком зазначеної задачі, тобто його можна використовувати для пошуку наближених розв’язків такої задачі.

A-метод можна використати й для наближення елементарних функцій, склавши для них відповідні задачі Коші [2]. У даній роботі це зроблено для логарифмічної функції.

Розглянемо функцію $y = \log_a(1 + x)$, де $x \in [-h; h]$, $0 < h < 1$. Побудуємо за *A*-методом многочлен *n*-го степеня для наближення цієї функції.

Теорема 1. Коефіцієнти многочлена $y_n(x) = \sum_{k=0}^{n} c_k x^k$, побудованого за *A*-методом для наближення функції $y(x) = \log_a(1 + x)$, $x \in [-h; h]$, визначаються за формулами

$$c_k = \frac{(n+1)\tau}{k} \sum_{i=0}^{\left[\frac{n-k}{2}\right]} (-1)^{n-k+1-i} h^{-(n+1-2i)} \frac{(n-i!)}{i!(n-2i)!} \cdot 2^{n-2i}, \quad k = \overline{1, n} \qquad (1)$$

$$c_0 = -\tau t_0, \qquad (2)$$

де

$$\tau = \frac{h}{\ln a \cdot (n+1)} \left(\sum_{i=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} \frac{(-1)^{n-i}(n-i)!}{i!(n-2i)!} \left(\frac{2}{h}\right)^{n-2i} \right)^{-1}, \qquad (3)$$

t_0 — коефіцієнт многочлена Чебишова $T_{n+1}(x) = \sum_{i=0}^{n+1} t_i x^i$.

Доведення. Складемо для функції $y(x) = \log_a(1 + x)$ задачу Коші. Оскільки $y'(x) = \dfrac{1}{\ln a \cdot (1+x)}$, то маємо диференціальне рівняння $\ln a \cdot (1+x) y'(x) = 1.$ Початкова умова: $y(0) = \log_a 1 = 0$. Отже, дана функція є розв'язком задачі Коші

$$\ln a \cdot (1+x) y'(x) = 1; \; y(0) = 0. \qquad (4)$$

Замінимо задачу Коші еквівалентним їй інтегральним рівнянням Воль-терра. Для цього проінтегруємо рівняння $\ln a \cdot (1+t) y'(t) = 1$ по змінній t у межах від 0 до x. Враховуючи початкову умову, матимемо:

$$\ln a \cdot \int_0^x (1+t) y'(t)\, dt = \int_0^x dt;$$

$$\ln a \left((1+x) y(x) - \int_0^x y(t)\, dt \right) = x;$$

$$(1+x) y(x) = \int_0^x y(t)\, dt + \frac{x}{\ln a}.$$

Отже, функція $y(x) = \log_a(1 + x)$ є розв'язком інтегрального рівняння Вольтерра

$$(1+x) y(x) = \int_0^x y(t)\, dt + \frac{x}{\ln a}. \qquad (5)$$

Функцію $y(x)$ наближатимемо многочленом $y_n(x) = \sum_{i=0}^{n} c_i x^i$, який є розв'яз-ком рівняння

$$(1+x) y_n(x) = \int_0^x y_n(t)\, dt + \frac{x}{\ln a} - \tau T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right), \qquad (6)$$

де τ — деяка стала. Із цього рівняння маємо:

$$(1+x)(c_0 + c_1 x + c_2 x^2 + \ldots + c_n x^n) = c_0 x + c_1 \frac{x^2}{2} + \ldots + c_n \frac{x^{n+1}}{n+1} + \frac{x}{\ln a} -$$

$$-\tau \left(t_0 + t_1 \frac{x}{h} + \ldots + t_{n+1} \left(\frac{x}{h}\right)^{n+1} \right), \qquad (7)$$

де t_i , $i=\overline{0, n+1}$ — коефіцієнти многочлена Чебишова $T_{n+1}(x)$.

Прирівнявши в рівності (7) коєфіцієнти при однакових степенях x, отримаємо систему $n+2$ рівнянь з $n+2$ невідомими c_0, c_1, c_2, …, c_n і τ:

$$\begin{cases} c_0 = -\tau t_0; \\ c_0 + c_1 = c_0 + \dfrac{1}{\ln a} - \tau \dfrac{t_1}{h}; \\ c_1 + c_2 = \dfrac{c_1}{2} - \tau \dfrac{t_2}{h^2}; \\ c_2 + c_3 = \dfrac{c_2}{3} - \tau \dfrac{t_3}{h^3}; \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ c_{n-1} + c_n = \dfrac{c_{n-1}}{n} - \tau \dfrac{t_n}{h^n}; \\ c_n = \dfrac{c_n}{n+1} - \tau \dfrac{t_{n+1}}{h^{n+1}}. \end{cases} \qquad (8)$$

Перше рівняння системи дає значення (2) коефіцієнта c_0. Значення τ можна знайти так. Оскільки $(1+x)y_n(x) = \int_0^x y_n(t)\,dt + \dfrac{x}{\ln a} - \tau T_{n+1}\left(\dfrac{x}{h}\right)$, то

$$y_n(x) + (1+x)y_n'(x) = y_n(x) + \frac{1}{\ln a} - \frac{\tau}{h}T_{n+1}'\left(\frac{x}{h}\right);$$

$$(1+x)y_n'(x) = \frac{1}{\ln a} - \frac{\tau}{h}T_{n+1}'\left(\frac{x}{h}\right).$$

Узявши в одержаній рівності $x=-1$, знайдемо, що $\tau = \dfrac{h}{\ln a \cdot T_{n+1}'\left(-\dfrac{1}{h}\right)}$.

Многочлен Чебишова $T_{n+1}(x)$ можна записати у вигляді

$$T_{n+1}(x) = (n+1)\sum_{i=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} \frac{(-1)^i (n-i)!2^{n-2i}}{i!(n+1-2i)!} x^{n+1-2i},$$

тому

$$T_{n+1}'(x) = (n+1)\sum_{i=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} \frac{(-1)^i (n-i)!2^{n-2i}}{i!(n-2i)!} x^{n-2i},$$

$$T_{n+1}'\left(-\frac{1}{h}\right) = (n+1)\sum_{i=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} \frac{(-1)^{n-i} (n-i)!}{i!(n-2i)!}\left(\frac{2}{h}\right)^{n-2i},$$

$$\tau = \frac{h}{\ln a \cdot (n+1)} \left(\sum_{i=0}^{\left[\frac{n+1}{2}\right]} \frac{(-1)^{n-i}(n-i)!}{i!(n-2i)!} \left(\frac{2}{h}\right)^{n-2i} \right)^{-1}.$$

Знаючи τ, з останнього рівняння системи знаходимо c_n, потім підставляємо його значення в попереднє рівняння і послідовно в такий спосіб шукаємо всі коефіцієнти c_i. Одержимо формули (1) для коефіцієнтів многочлена $y_n(x)$.

Отже, коефіцієнти многочлена $y_n(x)$, побудованого за A-методом для наближення функції $y(x) = \log_a(1 + x)$, $x \in [-h; h]$, і τ визначаються відповідно за формулами (1), (2) і (3).

Теорему 1 доведено.

Теорема 2. Для многочлена $y_n(x) = \sum_{k=0}^{n} c_k x^k$, побудованого за A-методом для наближення функції $y(x) = \log_a(1 + x)$, $x \in [-h; h]$, виконується нерівність

$$\left\| \log_a(1+x) - y_n(x) \right\|_{C[-h;h]} < \frac{1+h}{1-h} \cdot \frac{1 + \frac{2h(1+h)}{n}}{1 - \frac{2h(1+h)}{n}} \cdot E_n\left(\log_a(1+x)\right)_{C[-h;h]}. \quad (9)$$

Доведення. Нехай $y(x) - y_n(x) = \log_a(1 + x) - y_n(x) = r_n(x)$. Віднявши від рівності (5) рівність (6), матимемо:

$$(1+x)\left(y(x) - y_n(x)\right) = \int_0^x \left(y(t) - y_n(t)\right) dt + \tau T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right);$$

$$(1+x) r_n(x) = \int_0^x r_n(t)\, dt + \tau T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right).$$

Розв’язком даного інтегрального рівняння є функція

$$r_n(x) = \frac{\tau}{1+x}\left(T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right) + (1+x)\int_0^x (1+t)^{-2} T_{n+1}\left(\frac{t}{h}\right) dt \right). \quad (10)$$

Запишемо рівність (10) у вигляді:

$$r_n(x) = \frac{\tau}{1+x}\left(T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right) + \alpha_n \right), \quad (11)$$

де $\alpha_n = \alpha_n(x) = (1+x)\int_0^x (1+t)^{-2} T_{n+1}\left(\frac{t}{h}\right) dt.$

Оскільки $|\alpha_n| = \left| (1+x)\int_0^\delta T_{n+1}\left(\frac{t}{h}\right) dt \right| < \frac{2h(1+h)}{n}$, то з рівності (11) отримуємо:

$$|r_n(x)| \le \left|\frac{\tau}{1+x}\right| \left(\left| T_{n+1}\left(\frac{x}{h}\right) \right| + |\alpha_n| \right) < \frac{|\tau|}{1-h}\left(1 + \frac{2h(1+h)}{n}\right).$$

Якщо $n > 2h(1 + h)$, то $|\alpha_n| < 1$. У такому випадку, зважаючи на рівність (11), різниця $r_n(x)$ в $n + 2$ точках $s_k = -h\cos\frac{k\pi}{n+1}$, $k = \overline{0, n+1}$, набуває значень, знаки яких почергово змінюються. Тому на основі теореми Валле-Пуссена і рівності (11) для $n > 2h(1 + h)$ матимемо:

$$E_n\left(\log_a(1+x)\right)_{C_{[-h;h]}} \geq \min_{k=0,n+1}\left|r_n(s_k)\right| = \min_{k=0,n+1}\left|\frac{\tau}{1+s_k}\left(T_{n+1}\left(\frac{s_k}{h}\right)+\alpha_n\right)\right| \geq$$

$$\geq \frac{|\tau|}{1+h}\left(\left|T_{n+1}\left(\frac{s_k}{h}\right)\right|-|\alpha_n|\right) \geq \frac{|\tau|}{1+h}\left(1-\frac{2h(1+h)}{n}\right).$$

Отже, $E_n\left(\log_a(1+x)\right)_{C_{[-h;h]}} \geq \frac{|\tau|}{1+h}\left(1-\frac{2h(1+h)}{n}\right)$, звідки

$$|\tau| \leq \frac{1+h}{1-\frac{2h(1+h)}{n}} E_n\left(\log_a(1+x)\right)_{C_{[-h;h]}}. \qquad (12)$$

Оскільки для будь-якого значення $x \in [-h; h]$ виконується нерівність $|r_n(x)| < \frac{|\tau|}{1-h}\left(1+\frac{2h(1+h)}{n}\right)$, то на основі нерівності (12) маємо:

$$\left\|\log_a(1+x) - y_n(x)\right\|_{C_{[-h;h]}} < \frac{1+h}{1-h} \cdot \frac{1+\frac{2h(1+h)}{n}}{1-\frac{2h(1+h)}{n}} \cdot E_n\left(\log_a(1+x)\right)_{C_{[-h;h]}}.$$

Теорему 2 доведено.

Із теореми 2 випливає, що побудовані многочлени $y_n(x)$ здійснюють найкраще по порядку наближення функції $y = \log_a(1+x)$, $x \in [-h; h]$.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзядык В. К. Аппроксимационный метод приближения алгебраическими многочленами решений линейных дифференциальных уравнений. // Изв. АН СССР. Сер. матем. — 1974. — 25, № 4. — С. 937–967.
2. Дзядык В. К. Об эффективном построении многочленов, которые осуществляют близкое к наилучшему приближение функций ex, sinx и др. // Укр. мат. журн. — 1973. — 25, № 5. — С. 435–453.
3. Галан В. Д., Грод І. М., Кравчук В. Р. Наближення функцій многочленами на довільному проміжку з використанням інтегральних рівнянь Вольтерра. // Буковин. мат. журн. — 2018. — 6, № 3-4. — С. 36–39.
4. Кравчук В. Р. Про один простий спосіб раціональної апроксимації функцій. // Укр. мат. журн. — 1992. — 44, № 7. — С. 248–253.

Нижник Ганна

Науковий керівник – доц. Кравчук Василь

МНОГОЧЛЕННА АПРОКСИМАЦІЯ ПОКАЗНИКОВОЇ ФУНКЦІЇ НА СИМЕТРИЧНОМУ ПРОМІЖКУ

Під час обробки експериментальних даних, чисельному диференціюванні та інтегруванні важливу роль відіграють задачі апроксимації функцій «менш складними» функціями, зокрема многочленами.

Нехай функція $y(x)$, $x \in [-l; l]$, $l > 0$, є розв'язком задачі Коші для лінійного диференціального рівняння з многочленними коефіцієнтами виду

$$a_0(x)y^{(k)} + a_1(x)y^{(k-1)} + \ldots + a_k(x)y = p(x),\ y^{(j)}(0) = y_j,\ j = \overline{0,k-1},$$

де $a_j(x)$, $j = \overline{0,\, k}$, і $p(x)$ — деякі многочлени, до того ж $a_0(x) > 0$ для будь-якого $x \in [-l; l]$.